

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας,
ειδ. Ισπανικής Γλώσσας και Πολιτισμού

Πτυχιακή Εργασία

Μούρτου Πηνελόπη
Ξ2011217

«Σχολιασμένη μετάφραση με θέμα την προέλευση
και την εξέλιξη της καστελιανικής γλώσσας έως
και σήμερα»

Επιτροπή καθηγητών: Λίβας Σωτήριος
Κεντρωτής Γεώργιος

Κέρκυρα,
Ιούνιος 2020

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

*Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας,
ειδ. Ισπανικής Γλώσσας και Πολιτισμού*

Πτυχιακή Εργασία

Μούρτου Πηνελόπη
Ξ2011217

«Σχολιασμένη μετάφραση με θέμα την
προέλευση και την εξέλιξη της καστελιανικής
γλώσσας έως και σήμερα»

Επιτροπή καθηγητών: Λίβας Σωτήριος
Κεντρωτής Γεώργιος

Κέρκυρα,
Ιούνιος 2020

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	σελ. 5
Εισαγωγή	σελ. 6
Μετάφραση	σελ. 9
Μεταφραστικά σχόλια	σελ. 21
Δομή πτυχιακής εργασίας	σελ. 21
Θεωρητικό πλαίσιο της μετάφρασης	σελ. 22
Μεταφραστικές δυσκολίες	σελ. 24
Βιβλιογραφία	σελ. 27

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί το τελευταίο στάδιο, το τελευταίο σκαλοπάτι για την απόκτηση του πτυχίου μου στο τμήμα της ισπανικής γλώσσας και πολιτισμού, το οποίο υπάγεται στη σχολή ξένων γλωσσών, μετάφρασης και διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου και εδρεύει στην Κέρκυρα. Η αναζήτηση και επιλογή του θέματος έγινε με κύριο γνώμονα τις γνώσεις που αποκόμισα κατά την διάρκεια της φοίτησής μου στο τμήμα, καθώς και βάσει κάποιων προσωπικών κριτηρίων.

Επέλεξα, λοιπόν, να ακολουθήσω την επιλογή της σχολιασμένης μετάφρασης, διότι, αφενός, θα έχω την ευκαιρία να ασχοληθώ στην πράξη με το αντικείμενο της μετάφρασης και, αφετέρου, ήταν προσωπική προτίμηση, καθώς θεώρησα ότι η μετάφραση θα ήταν μία πιο εποικοδομητική εμπειρία από ό,τι μία θεωρητική εργασία. Επομένως, επέλεξα να μεταφράσω και να σχολιάσω μία μελέτη, την οποία αναζήτησα στο διαδίκτυο, και πραγματεύεται τη δημιουργία της καστελιανικής γλώσσας και την εξέλιξή της έως και σήμερα.

Το απόσπασμα που επέλεξα να μεταφράσω αποτελεί κεφάλαιο μιας μελέτης που υλοποιήθηκε από διάφορους επιστημονικούς, τεχνικούς και ακαδημαϊκούς συγγραφείς σε ένα βιβλίο με τίτλο «*Lenguaje*». Το κεφάλαιο με το οποίο θα ασχοληθώ είναι γραμμένο από τον συγγραφέα *José Manuel Huidobro* και εκτείνεται από την σελίδα 85 έως και 91 του ίδιου βιβλίου. Το αναφερόμενο βιβλίο έχει γραφτεί στην ισπανική γλώσσα και στο συγκεκριμένο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση της ιστορίας της δημιουργίας της ισπανικής γλώσσας, ξεκινώντας από τους πρώτους κατοίκους της ιβηρικής χερσονήσου, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν τον 6^ο αιώνα π.Χ., σε αυτά, που σήμερα, ονομάζουμε ισπανικά εδάφη, φτάνοντας στη σημερινή εποχή. Εκτός από ιστορικές πληροφορίες για την εξέλιξη της γλώσσας ανά τους αιώνες, γίνεται επεξήγηση των διαλέκτων που συναντάμε στην Ισπανία και στην ανάπτυξή τους, τις μεταξύ τους διαφορές και την μετάβαση από τα καστελιανικά στα ισπανικά.

Με απλό και φιλικό προς τον αναγνώστη τρόπο, γίνεται ιστορική αναδρομή της γλώσσας, ενώ οι μεταφραστικές δυσκολίες που συνάντησα ήταν λίγες και επιλύθηκαν με ευκολία. Στη συνέχεια, θα παραθέσω μία εισαγωγή σχετικά με τη δημιουργία και την εξέλιξη της ισπανικής γλώσσας, τις διαλέκτους -όπως αυτές έχουν δημιουργηθεί σήμερα- καθώς γίνεται αναφορά στην σπουδαιότητα της ισπανικής γλώσσας παγκοσμίως.

Τέλος, θεωρώ σημαντικό να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του τμήματός μου, που με βοήθησαν μέσα από τα μαθήματά τους και τις γνώσεις που μου προσέφεραν, να διευρύνω τους ορίζοντές μου. Πιο συγκεκριμένα, θέλω να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου και υπεύθυνο της εργασίας μου, κ. Σωτήριο Λίβα, ο οποίος με συμβούλευσε τόσο για το θέμα της εργασίας μου, όσο και με τις διευκρινήσεις του ως προς τη βιβλιογραφία και την μετάφραση του κειμένου μου. Ευχαριστώ, επίσης, όλα τα μέλη της επιτροπής της εργασίας μου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως είναι γνωστό, η ισπανική γλώσσα αποτελεί σήμερα μία από τις πιο σημαντικές γλώσσες παγκοσμίως, λόγω του μεγάλου ποσοστού ανθρώπων που την ομιλεί. Από πολλούς έχει χαρακτηριστεί ως η πολυτιμότερη κληρονομιά, καθώς είκοσι διαφορετικές χώρες και εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπων, με διαφορετικά ήθη και έθιμα, έχουν ως συνδετικό τους κρίκο την ισπανική γλώσσα.

Λόγω της σπουδαιότητας της ισπανικής γλώσσας, και, όπως αναφέρθηκε στον πρόλογο, αποφάσισα να ασχοληθώ με τη μετάφραση της συγκεκριμένης μελέτης που αφορά στην δημιουργία της ισπανικής-καστελιανικής γλώσσας και την σπουδαιότητά της έως και σήμερα. Το συγκεκριμένο θέμα το επέλεξα, διότι η ισπανική γλώσσα και η ιστορία της ήταν το βασικό αντικείμενο των σπουδών μου. Επίσης, η καθολικότητα, η σπουδαιότητα και, κατά συνέπεια, η διδασκαλία ή η εκμάθησή της αποτελούν σημαντικό κομμάτι για την εξάπλωση αυτής της γλώσσας.

Επέλεξα, λοιπόν, αυτή τη μελέτη, διότι μέσα σε λίγες σελίδες παρουσιάζει εκτενώς την εξέλιξη της γλώσσας, τις επιρροές που δέχτηκε και την διαφορά ανάμεσα στους όρους ισπανικά και καστελιανικά. Μέσα από αυτή την ιστορική αναδρομή στους αναγνώστες της μελέτης και, ειδικότερα, στους γνώστες ή στους καθηγητές της ισπανικής γλώσσας, μάς δίνεται η δυνατότητα να μάθουμε πως εξελίχθηκε ιστορικά αυτή η γλώσσα και, κατά συνέπεια, σε πολλές περιπτώσεις, να μας βοηθήσει στην διδακτική της. Η μελέτη αυτή με περιγραφικό και συνοπτικό τρόπο παρουσιάζει όλη τη διαδρομή που ακολούθησε η γλώσσα μέχρι και σήμερα και για αυτό την επέλεξα ως θέμα της πτυχιακής μου εργασίας.

Η ισπανική γλώσσα αποτελεί τη δεύτερη γλώσσα του κόσμου εξαιτίας του αριθμού των ανθρώπων που την μιλούν ως μητρική, με 437 εκατομμύρια φυσικούς ομιλητές, καταλαμβάνοντας τη δεύτερη θέση μετά τα κινεζικά. Παγκοσμίως, η ισπανική γλώσσα είναι γνωστή ως *εσπανιόλ*, όταν αναφέρονται σε αυτή σε σύγκριση με γλώσσες άλλων χωρών, όμως πολλοί την γνωρίζουν και ως *καστελιάνο* από την ιστορική ένωση δύο βασιλείων, της Καστίλλης και του Λεόν. Δεν είναι λίγες οι φορές που ο όρος *καστελιάνο* έχει προκαλέσει γλωσσολογικές διαμάχες ως προς την ορθή χρήση του. Το ισπανικό σύνταγμα, για να δώσει τέλος σε αυτές τις διαμάχες, το 1978, δήλωσε ότι ο όρος *καστελιάνο* θα αποτελεί τον ορισμό της επίσημης γλώσσας του κράτους και μάλιστα διαχώρισε την *καστελιανική διάλεκτο* από «τις υπόλοιπες ισπανικές γλώσσες».

Ως υπόλοιπες ισπανικές γλώσσες θεωρούνται τα γαλικιανά, τα βασκικά και τα καταλανικά. Ο όρος που χρησιμοποιείται περισσότερο σήμερα για την απόδοση της ονομασίας της γλώσσας είναι *εσπανιόλ*, καθώς δηλώνει το στοιχείο της ενότητας του ισπανικού κράτους. Ο ισπανικός όρος είναι σχετικά πρόσφατος και δεν γίνεται δεκτός από πολλούς δίγλωσσους του Ισπανικού κράτους, επειδή καταλαβαίνουν ότι τα *εσπανιόλ* περιλαμβάνουν όρους βαλενθιανούς, γαλικιανούς, καταλανικούς και βασκικούς, γλώσσες επίσημες με τη σειρά τους στην επικράτεια των αντίστοιχων κοινοτήτων. Αυτοί οι δίγλωσσοι ισπανόφωνοι είναι που ζητούν να επιστρέψει η παλιά

ονομασία που είχε η γλώσσα των καστελιανικών, η επονομαζόμενη «γλώσσα της Καστίλλης».

Το όνομα αυτό διατηρήθηκε στους ισπανόφωνους της Λατινικής Αμερικής και έτσι δεν αντιμετωπίζουν δυσκολία να κατανοήσουν τους όρους «εσπανιόλ» και «καστελιανικά» ως συνώνυμα. Η απόρριψη του ισπανικού όρου θα δημιουργούσε δυσκολία στην αναγνώριση του επίσημου χαρακτήρα μιας γλώσσας. Από την άλλη μεριά, του ίδιου δικαιώματος χαίρουν και οι Ισπανοί, έτσι δύνανται να ονομάζουν ισπανικά τη γλώσσα τους, όπως οι Αργεντινοί, οι Μεξικανοί και οι Βενεζολάνοι ονομάζουν τις δικές τους αργεντινικά, μεξικανικά, βενεζολάνικα κτλ.

Τα καστελιανικά ταξινομούνται στις ρομανικές γλώσσες της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας και προέρχονται από τα λατινικά, ενώ παράλληλα έχουν διατηρήσει πολλά γλωσσολογικά στοιχεία με τα ιδιώματα των συνορευόντων κρατών της Ισπανίας. Πιο κοντινή γλώσσα σε φωνολογικό, γραμματικό και ορθογραφικό επίπεδο είναι τα πορτογαλικά, καθώς συνάμα σχετίζεται και με άλλες ρομανικές γλώσσες, όπως τα καταλανικά, τα αστουριανά, τα γαλικιανά, τα βασκικά κτλ. Συγκεκριμένα, τα πορτογαλικά, ενώ έχουν την ίδια σχεδόν ορθογραφία με τα ισπανικά, παρουσιάζουν χαρακτηριστικές διαφορές στην φωνολογία των δύο γλωσσών. Άλλη γλώσσα που θυμίζει πολύ τα ισπανικά είναι η ιταλική, εξού και η σχετική επικοινωνία των δύο λαών, ενώ λιγότερα κοινά σημεία διακρίνονται με τη γαλλική και την ρουμανική γλώσσα.

Στη συνέχεια, από τον ιβηρικό μεσαιωνικό γλωσσικό χάρτη προέκυψαν ποικιλίες γλωσσών, εκ των οποίων μερικές, έγιναν γλώσσες και άλλες, με την πάροδο του χρόνου, έγιναν διάλεκτοι αυτών. Ανάμεσα στις γλωσσικές ποικιλίες που σχετίζονται με τα ισπανικά είναι και η λεονική (ισπανικά του Λεόν), η οποία μιλήθηκε από την Αστουρία μέχρι τα εδάφη του Κάθερες, κάπου στα τέλη του 15ου αιώνα· την Αραγονική, ομοίως με τη λεονική, η οποία μιλήθηκε στο βασίλειο της Αραγονίας και των οποίων τα φυσικά σύνορα είναι τα Πυρηναία στα βόρεια, η ιβηρική οροσειρά στα δυτικά και τα όρια της Καταλονίας και της Βαλένθια προς τα ανατολικά. Παρομοίως, από τις αρχές του 14ου αιώνα, ως αποτέλεσμα της κατάκτησης της Ανδαλουσίας από τους Καστελιάνους, δημιουργήθηκε η Αλ- Άνταλους, η οποία ενσωμάτωσε μερικά χαρακτηριστικά της μοζαραβικής, ως αυθεντική διάλεκτος των ισπανικών. Η γλώσσα της Εξτρεμαδούρας, η οποία ξεκίνησε ως μια παραμεθόρια ποικιλία της λεονικής και της καστελιανικής, έχει καθιερωθεί ως μία από τις λίγες διαλέκτους που σήμερα αναγνωρίζονται για το ιδιαίτερο λεξιλόγιό τους. Ακόμη, η διάλεκτος της Ριόχα, η οποία επηρέασε τόσο αποφασιστικά τον γραπτό καστελιανικό λόγο, από τα πρώτα χρόνια, ήταν μια διαλεκτική ποικιλία της Αραγονίας. Στις Κανάριες Νήσους υπάρχει η τοπική διάλεκτος, της οποίας ο τόνος, το λεξιλόγιο και η φωνητική επηρεάστηκαν από τα ισπανικά του αμερικάνικου ισθμού και το βόρειο τμήμα της Νοτίου Αμερικής.

Τα ισπανικά εξελίχθηκαν από τα δημόδη λατινικά με επιρροές από τα κελτικά, τα βασκικά και τα αραβικά στις βόρειες περιοχές της Ιβηρικής Χερσονήσου. Στην περίοδο της Επανάκτησης αυτή η διάλεκτος μεταφέρθηκε από τον Βορρά στον Νότο και μέχρι

σήμερα παραμένει μια μειονοτική γλώσσα στο Μαρόκο. Κατά τον 16ο αιώνα τα καστελιανικά χρησίμευσαν ως βάση για τη δημιουργία μιας γλώσσας εμπορίου στη Μεσόγειο. Όσον αφορά την αμερικανική ήπειρο, δεν έχουν λείψει συγγραφείς που προσδιόρισαν ως διαλέκτους κάθε μια από τις γλωσσικές ποικιλίες που έχουν αφομοιωθεί στις αντίστοιχες χώρες. Τότε ξεκίνησε και η δημιουργία ισπανικών αποικιών και με αυτόν τον τρόπο άρχισε η ομιλία της γλώσσας στην Αμερική, στην Ομοσπονδία της Μικρονησίας, το Γκουάμ, τις νήσους Μαριάνες, το Παλάου και τις Φιλιππίνες. Περισσότερο, όμως, εξελίχθηκε στην Βόρεια και Νότια Αμερική, έτσι ώστε σήμερα να υπάρχουν πάρα πολλές διάλεκτοι με διακριτές διαφορές στη φωνολογία, το λεξιλόγιο, το συντακτικό και την γραμματική. Αργότερα, κατά τον 20ό αιώνα τα ισπανικά άρχισαν να γίνονται γνωστά και εκτός της ισπανικής αυτοκρατορίας, όπως στην Ισημερινή Γουινέα, τη Δυτική Σαχάρα και τμήματα των Η.Π.Α., π.χ. το Ισπανικό Χάρλεμ στην πόλη της Νέας Υόρκης.

Σήμερα, τα εσπανιόλ είναι η ρομανική γλώσσα με την μεγαλύτερη επιρροή στον κόσμο. Την μιλούν σχεδόν σε όλη την Ιβηρική Χερσόνησο, σε όλο το Μεξικό, στην κεντρική και Νότιο Αμερική (εκτός της Βραζιλίας και της Γουιάνα) και είναι η γλώσσα μιας μειονότητας στις Φιλιππίνες. Αυτή η τεράστια γεωγραφική εξάπλωση συνεπάγεται μια σημαντική ποικιλία παραλλαγών των διαλέκτων. Αυτό δείχνει ότι μετά από αιώνες και αναπόφευκτα, τα ισπανικά θα πρέπει να ακολουθήσουν τη μοίρα των λατινικών· χωρισμένα σε διάφορες εθνικές γλώσσες. Προφανώς, η ταχύτητα των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η ευρεία διάδοση της γραπτής γλώσσας στη βιβλιογραφία και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάνουν την συντριπτική πλειονότητα των Ισπανών ομιλητών να διαχειρίζεται μια ποικιλία της κοινής γλώσσας, στις οποίες κατανοούν ο ένας τον άλλον παρά τις περιφερειακές διαφορές τους. Το σχολείο λειτουργεί ως ενοποιητικός οργανισμός, που τείνει να επιτρέπει στους ομιλητές να επικοινωνούν με όλο και περισσότερους ομιλητές από άλλες περιοχές. Με τον τρόπο αυτό, ενώ γνωρίζουμε ότι η γλώσσα εξελίσσεται, όπως είναι φυσικό, πρέπει επίσης να πιστεύουμε στην ανάγκη διατήρησης μιας γλωσσικής ενότητας, που επιτρέπει την αποτελεσματική και εφικτή επικοινωνία μεταξύ των περισσότερων ισπανόφωνων ανθρώπων.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Προέλευση και εξέλιξη
της καστελιανικής γλώσσας
Χοσέ Μανουέλ Ουϊδόμπρο

ΟΙ ΠΡΩΙΜΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

Οι πρώτοι κάτοικοι της Ιβηρικής Χερσονήσου, για τους οποίους διαθέτουμε στοιχεία, ήταν άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής, οι οποίοι μιλούσαν διάφορες γλώσσες –όπως οι κελτικές, οι λιγυρικές, οι ιβηρικές κτλ-· εντούτοις οι γνώσεις που διαθέτουμε για αυτές είναι ελλιπείς και πολύπλοκες. Σε κάποιες περιοχές νότια του Λεβάντε, όπου οι Φοίνικες (από τον 11^ο αιώνα π.Χ.) και οι Έλληνες (από τον 7^ο αιώνα π.Χ.) ίδρυσαν πολλές αποικίες, ομιλήθηκαν οι γλώσσες αυτών των περιοχών.

Τον 7^ο αιώνα π.Χ. ένας νέος φοινικικός λαός, αυτός της πόλης του Καρτάγο (στη βόρειο Αφρική), αφού δημιούργησε μία αποικία στο νησί της Ίμπιζα, ξεκίνησε μία μακρά κυριαρχία νότια της Ιβηρικής Χερσονήσου. Αυτή η κυριαρχία, όταν οι Καρχιδόνιοι πολέμησαν ενάντια στους ρωμαίους και ηττήθηκαν από αυτούς, έφερε ως αποτέλεσμα ένα γεγονός υψίστης σημασίας για το μελλοντικό ισπανικό έθνος: την παρουσία του λαού στο ιβηρικό έδαφος, τον πολιτισμό και την γλώσσα της Ρώμης.

Η Ιβηρική Χερσόνησος ήταν ρωμαϊκή από τα τέλη του 2^{ου} αιώνα π.Χ. έως τις αρχές του 5^{ου} αι μ.Χ. Τόσο έντονα ήταν τα σημάδια που άφησε σε αυτές τις περιοχές ο ρωμαϊκός πολιτισμός, που όχι μόνο ξεχάστηκε εντελώς ο προγενέστερη κουλτούρα, αλλά παρέμειναν οριστικά ανεξίτηλα για αυτήν όλα όσα ακολούθησαν μετέπειτα.

Από όλες τις γλώσσες που υπήρχαν στην Ιβηρική Χερσόνησο πριν από την ρωμαϊκή κυριαρχία -και που γι' αυτόν τον λόγο ονομάστηκαν προ-ρωμαϊκές- μόνο μία παρέμεινε αναλλοίωτη και έφτασε ζωντανή μέχρι τις μέρες μας: η εουσκέρα. Τα βασικά δεν σταμάτησαν να επηρεάζουν την καστελιανική γλώσσα και απόδειξη αυτού είναι ότι κάποια φωνητικά στοιχεία και κάποιες μορφολογικές πτυχές αυτής μοιάζουν να είναι βασικής προέλευσης.

Επιπλέον, από τις εξαφανισμένες γλώσσες έχουν παραμείνει μεμονομένα απομεινάρια μέσα στο ισπανικό λεξιλόγιο. Κάποιες από τις λέξεις που συνήθως αναφέρουμε ως «*βασκισμούς*» θα μπορούσαν στην πραγματικότητα να προέρχονται από αυτές τις γλώσσες, όπου εξελίχθηκαν ταυτόχρονα σε εουσκέρα και καστελιανικά.

Εκεί που έχουμε πληθώρα λέξεων αυτών των παλαιών γλωσσών είναι στα κύρια ονόματα της γεωγραφίας. Ακόμη, αμέτρητες περιοχές και προάστια έχουν διατηρήσει για πάνω από δύο χιλιάδες χρόνια τα ονόματα που ήδη είχαν όταν ξεκίνησε να υπάρχει στην ιστρία αυτή η χερσόνησος, όπως οι Φοίνικες του Κάντιθ και της Μάλαγα και τους Κέλτες της Σιγούνθα και της Σεγόβια.

ΤΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ, Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Το έτος 218 π.Χ. αποβιβάστηκαν στην Αμπούριας κάποια ρωμαϊκά στρατεύματα που είχαν έρθει με σκοπό να πολεμήσουν ενάντια στους Καρχηδόνιους, σε έναν πόλεμο, που η πόλη της Ρώμης υποστήριζε εναντίον τους. Έτσι ξεκίνησε μια κυριαρχία, η οποία διήρκεσε πάνω από έξι αιώνες.

Η «*Ισπάνια*» ανακηρύχθηκε αμέσως ρωμαϊκή αποικία και οι κατακτητές της, που διακρίνονταν για την σπουδαία πρακτικότητα τους και το οργανωτικό τους ταλέντο, δημιούργησαν αποικίες στο μεγαλύτερο μέρος των εδαφών τους και εκμεταλλεύτηκαν τους ανθρώπινους και φυσικούς τους πόρους. Οι Ισπανοί, οι οποίοι υποχρεώθηκαν να ενσωματωθούν στον τρόπο ζωής που όρισαν οι Ρωμαίοι, έπρεπε να μάθουν, μεταξύ πολλών άλλων πραγμάτων, την γλώσσα τους. Αν και οι παλιές γλώσσες παρέτειναν την ζωή τους σε κάποια μέρη για πολλά χρόνια (όπως η εουσκέρα), σιγά-σιγά υποχώρησαν εξαιτίας των προτερημάτων που προσέφερε η χρήση μιας κοινής επίσημης γλώσσας και που ταυτόχρονα ήταν απαραίτητη για τις σχέσεις με τους κατακτητές και το εμπόριο.

Τι γλώσσα μιλούσαν οι Ρωμαίοι; Επειδή η πόλη της Ρώμης βρίσκεται στην περιοχή του Λάτιο –που αποτέλεσε το πρώτο σύνορο της ρωμαϊκής εξάπλωσης- η γλώσσα τους ονομάστηκε λατινική.

Τα λατινικά είναι μία από τις ιταλογενείς γλώσσες, συγγενικής ομάδας γλωσσών, οι οποίες ομιλούνταν στην χερσόνησο κάποιους αιώνες προ Χριστού, ποικιλία μιας προγενέστερης γλώσσας, της ιταλικής, την οποία γνωρίζουμε μόνο μέσω των απογόνων της. Τα ιταλικά, είναι με την σειρά τους, ένα παμπάλαιο παρακλάδι ινδοευρωπαϊκής ρίζας. Όλα όσα γνωρίζουμε για την ινδοευρωπαϊκή γλώσσα είναι και αυτά μέσω των απογόνων της: γνωρίζουμε την ύπαρξή της -η οποία πιθανολογείται κατά τα πολύ παλαιά χρόνια, χιλιετίες πριν την ανακάλυψη της γραφής- εξαιτίας των πολυάριθμων ομοιοτήτων που εκδηλώνονται σε μια σειρά γλωσσών, εμφανώς πολύ διαφορετικές και σήμερα πολύ απομακρυσμένες γεωγραφικά μεταξύ τους, οι οποίες εξηγούνται μονάχα υποθέτοντας μια κοινή προέλευση. Έτσι, λοιπόν, γνωρίζουμε ότι στο πλευρό της λατινικής -με όλους τους απογόνους της- και με τις άλλες ιταλογενείς γλώσσες, είναι ινδοευρωπαϊκές οι κελτικές γλώσσες -τόσο αυτές που ομιλήθηκαν στην προ-ρωμαϊκή Ισπανία όσο και αυτές που έχουν επιβιώσει στα Βρετανικά Νησιά-, τα ελληνικά, τα αλβανικά, οι γερμανικές και οι σλαβικές γλώσσες. Σχεδόν όλες οι γλώσσες της Ευρώπης ανήκουν, λοιπόν, όπως και τα λατινικά, στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια.

Μέσα σε αυτό το γενεαλογικό δέντρο τα λατινικά ακολούθησαν ένα δρόμο πολύ ιδιαίτερο. Ξεκίνησαν ως η γλώσσα μίας περιοχής στο κέντρο της ιταλικής χερσονήσου και κατέληξε να είναι, μετά την ρωμαϊκή εξάπλωση, η γλώσσα της μεγαλύτερης αυτοκρατορίας που γνώρισε η αρχαιότητα.

Σήμερα η λατινική είναι ζωντανή, αν και με διαφορετικούς τρόπους εξέλιξης, στην Πορτογαλία, στην Ισπανία, στη Γαλλία, στο Βέλγιο και σε άλλα μεγάλα εδάφη, όπου

μεταφέρθηκε από τους Ισπανούς, τους Πορτογάλους και τους Γάλλους, τόσο στην Νότια Αμερική όσο και στην Ασία και την Αφρική.

Ένα σημαντικό θρησκευτικό γεγονός, η ίδρυση των χριστιανών ποντίφων στην πόλη της Ρώμης, αποτέλεσε την μακροχρόνια επιβίωση της γλώσσας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας -από τον 3^ο αιώνα μέχρι και τις μέρες μας- ως παγκόσμια γλώσσα της Καθολικής Εκκλησίας.

Επίσης, η λατινική γλώσσα ήκμασε όσον αφορά το λογοτεχνικό επίπεδο, λόγω της επιρροής του σπουδαίου ελληνικού πολιτισμού στα μορφωμένα στρώματα της Ρώμης και χρησιμοποιήθηκε ως μέσο σε μια σημαντική επιστημονική παραγωγή. Αυτό είχε ως συνέπεια, πολύ μετά την εξαφάνιση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ένα μεγάλο διάστημα του σύγχρονου πολιτισμού -από τον 15^ο αιώνα έως τον 18^ο-, αφού ανακτήθηκαν τα λατινικά και τα σημαντικότερα ποιητικά έργα και η παλιά γνώση που είχαν γραφτεί σε αυτά, αναβίωσε η μελέτη αυτής της γλώσσας και η καλλιέργειά της, που προερχόταν ήδη από τον μεσαίωνα ως παγκόσμια και επιστημονική γλώσσα.

Όμως αυτή η διάρκεια των λατινικών ως γλώσσα της επιστήμης και ως εκκλησιαστική γλώσσα είναι εντελώς τεχνητή, σε σχέση με την πραγματική διάρκεια των νεολατινικών γλωσσών, δηλαδή, τις «νέες λατινικές γλώσσες», που ονομάζονται, επίσης, ρωμαϊκές ή ρομανικές και οι οποίες είναι: τα γαλλικά, τα *προβηγκιανά*, τα ιταλικά, τα ρετρορωμαϊκά ή ρομανικά και τα ρουμανικά, εκτός από τις γλώσσες που ομιλούνται τώρα στην ιβηρική χερσόνησο (με εξαίρεση τα εουσκέρα).

Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Η βάση της ισπανικής γλώσσας είναι τα καθομιλούμενα λατινικά που επιβλήθηκαν στην Ισπανία από τα τέλη του 3^{ου} αιώνα π.Χ., όπου εντάχθηκε στις ιβηρικές γλώσσες και στα βασκικά

Τα πολλαπλά στοιχεία που μας έχουν απομείνει από τα λατινικά προέρχονται από λογοτεχνικά κείμενα. Αλλά αν θέλουμε να γνωρίσουμε την πραγματική προέλευση της γλώσσας μας, θα πρέπει να φανταστούμε πως μιλούσαν οι άντρες και οι γυναίκες της αυτοκρατορίας.

Φυσικά, οι ρομανικές γλώσσες δεν προέρχονται από τον γραπτό λατινικό λόγο στην λογοτεχνία, αλλά από τον προφορικό λατινικό λόγο του δρόμου και των πλατειών. Και οι διαφορές μεταξύ της μίας και της άλλης γλωσσικής ποικιλίας είναι σημαντικές. Όσον αφορά τα φωνητικά στοιχεία, τα λογοτεχνικά λατινικά διαφοροποιούσαν δέκα φωνήεντα (πέντε μακρά και πέντε βραχέα) και αυτό το εύρος του φωνήεντος μπορούσε να τροποποιήσει το νόημα μιας λέξης. Τα προφορικά λατινικά αντικατέστησαν αυτή

τη διαφοροποίηση με τον τονισμό, που παραμένει ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της γλώσσας μας. Όσον αφορά το μορφολογικό κομμάτι, τα ουσιαστικά και τα επίθετα κλίνονταν, το οποίο σημαίνει ότι υιοθετούσαν μία διαφορετική κατάληξη, σύμφωνα με την λειτουργία που ήθελαν να αποδώσουν στην πρόταση.

Αυτό το χαρακτηριστικό του λατινικού λογοτεχνικού όρου αντικαθίστατο στον προφορικό λατινικό λόγο με την προσάυξηση πολλών προθέσεων, όπως ακριβώς συμβαίνει με τα σύγχρονα καστελιανικά. Σε ό,τι αφορά το συντακτικό, στον λατινικό λογοτεχνικό λόγο χρησιμοποιούσαν συχνά *hipérbaton*, ενώ ο προφορικός λατινικός λόγος δομούσε την πρόταση με σταθερό τρόπο και παρόμοιο με αυτόν της γλώσσας μας. Σχέση λογική εν μέρει, αν λάβουμε υπόψιν μας ότι μία γλώσσα εξελίσσεται και τροποποιείται με μεγαλύτερο δυναμισμό όταν ομιλείται, παρά όταν γράφεται.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΡΟΜΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Σε καμία γλώσσα δεν μιλούν το ίδιο στην γενέτειρά της και σε κάποια άλλη περιοχή, ούτε ένας άνθρωπος μορφωμένος μιλά το ίδιο με έναν αναλφάβητο, ούτε μιλάμε το ίδιο όπως γράφουμε. Αυτές οι διαφορές είναι πιο αισθητές σε κάποιες γλώσσες από ότι σε κάποιες άλλες και στα λατινικά ήταν μεγαλύτερες από ότι είναι στα ισπανικά του σήμερα. Ονομάζεται καθομιλούμενα λατινικά ο τρόπος που ομιλούνται από τον λαό της Ρώμης και των διαφορετικών προαστίων και αποικιών. Και είναι αυτά τα λατινικά, και όχι αυτά που χρησιμοποιήθηκαν από τους συγγραφείς -τα κλασσικά λατινικά-, αυτά που εξελίχθηκαν σιγά-σιγά σε όλα αυτά τα εδάφη μέχρι να φτάσουμε στις σύγχρονες ρομανικές γλώσσες.

Τα καθομιλούμενα λατινικά παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά ανά τόπους. Η ημερομηνία απαρχής της κατάκτησης μίας περιοχής ήταν καθοριστική στο αν η γλώσσα της θα είχε χαρακτηριστικά πιο αρχαϊκά ή πιο σύγχρονα. Άλλο χαρακτηριστικό, το οποίο επηρέαζε, ήταν η προέλευση μιας περιοχής ή άλλης ιταλικής, που θα επικρατούσε στα στρατεύματα που καταλάμβαναν την χώρα. Άλλο χαρακτηριστικό ήταν η μεγαλύτερη ή η μικρότερη απόσταση, η καλύτερη ή η χειρότερη επικοινωνία με την μητρόπολη. Φυσικά ήταν και η μητρική γλώσσα των κατοίκων, οι οποίοι εισήγαγαν κάποιες από τις συνήθειες προφοράς τους και μέρος του λεξιλογίου τους στα λατινικά που μιλούσαν οι ίδιοι.

Φτάνοντας στον 5^ο αιώνα, η εισβολή όλων των ρωμαϊκών περιοχών της δύσης μέσω των γερμανικών εδαφών, απομόνωσε την κάθε περιοχή από τις άλλες και πήραν περισσότερη δύναμη τα καθομιλούμενα λατινικά σε κάθε μια από αυτές.

Παρ' όλα αυτά, τα μέρη που είχε επηρεαστεί περισσότερο η γλώσσα και ο λατινικός πολιτισμός, ήταν αυτές που έγιναν θερμότερα αποδεκτές από τους βάρβαρους κατακτητές. Η Ισπανία αποτέλεσε ένα από τα μέρη όπου συνέβη αυτό και ο γερμανικός λαός που σταθερά εγκαταστάθηκε στην χερσόνησο, οι Βησιγόθοι, αν και δεν

εγκατέλειψε πολλά από τα έθιμά του, σε μεγάλο βαθμό ρομανικοποιήθηκε και κυρίως μετά την ένταξή του στον καθολικισμό.

Ωστόσο, η ανάμειξη αυτών των δύο πολιτισμών δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί χωρίς το γερμανικό στοιχείο στη γλώσσα. Από την άλλη πλευρά, ήταν επίσης αναπόφευκτο οι Ισπανο-ρωμαίοι να αποκτήσουν, όχι μόνο καινούριες χρήσεις, αλλά και νέες εγκλίσεις. Στην πραγματικότητα, ήδη πριν από τις εισβολές του 5^{ου} αιώνα τα γενικά λατινικά της αυτοκρατορίας είχαν δανειστεί από τους γερμανούς κάποιες λέξεις, που ακόμη χρησιμοποιούνται στις ρομανικές γλώσσες. Σε αυτές προστέθηκαν στην χερσόνησο και άλλες γλώσσες κατά την βησιγοθική εποχή.

Τρόπος εισόδου και κατανομή των διαφορετικών βάρβαρων λαών που επηρέασαν την ανάπτυξη της γλώσσας.

Κατά την διάρκεια της βησιγοθικής εποχής ξεκίνησε στην Ισπανία η ανάπτυξη της καθομιλουμένης των λατινικών, ως συνέπεια των δύο παραγόντων που ενίσχυσαν όλη την ρομανική Ευρώπη που είχε κατακτηθεί από τους γερμανούς: υποβίβαση του πολιτιστικού επιπέδου και αποξένωση. Όμως, όχι μόνο υπήρξε ανάπτυξη ως προς τα κλασικά λατινικά, αλλά και ακολούθησε διαφορετικούς δρόμους ανάλογα με τις περιοχές. Από εδώ και στο εξής μπορούμε να μιλάμε για την ύπαρξη κάποιων διαλέκτων ισπανικής λατινικής, που θα έχουν ως συνέπεια την δημιουργία των ρομανικών γλωσσών της Ιβηρικής Χερσονήσου.

Ωστόσο, έπειτα από το πέρασμα αρκετών αιώνων, δεν ξεκαθαρίζονται επαρκώς οι διαφορετικοί διάλεκτοι. Κατά το έτος 950, τα δύο τρίτα της χερσονήσου βρίσκονται υπό μουσουλμανική κυριαρχία. Σε όλο το *Al-Ánταλους* η επίσημη γλώσσα των κατακτητών είναι τα αραβικά, ενώ οι κάτοικοί του μιλούν την καθομιλουμένη λατινική. Επειδή αυτοί οι Ισπανοί που κατοικούσαν τα αραβικά εδάφη ονομάζονταν Μοζάραβες, τα μοζαραβικά είναι η ονομασία που έδωσαν, επίσης, και στην γλώσσα τους. Σε αυτήν έχουν γραφτεί και τα πρώτα λογοτεχνικά κείμενα στην ρομανική γλώσσα: τα Χάρτσας (έργα γραμμένα στην αραβική ή εβραϊκή αλφάβητο, αλλά όταν γράφτηκαν ξανά κατατάσσονται στην αραβική-ανταλουσιανή γλώσσα).

Τα μοζαραβικά, σιγά-σιγά εξαφανίστηκαν όσο οι ομιλητές τους, κατά την διάρκεια της Κατάκτησης, ενσωματώνονταν στα χριστιανικά βασίλεια του Βορρά και υιοθετούσαν την γλώσσα τους, που ήταν άλλες ρομανικές.

Το ρομανικά επεκτάθηκαν προς τον Νότο, όσο τα εδάφη εξαπλώνονταν. Μια από αυτές τις ρομανικές γλώσσες θα αποτελέσει την αρχή των καστελιανικών.

Τα καστελιανικά, η διάλεκτος μιας μικρής γωνίας των ανατολικών συνόρων του Λεονικού βασιλείου, στρατιωτική ζώνη, η οποία είχε χτυπηθεί από τις επιθέσεις των μουσουλμάνων, ξεκίνησε αρχικά ως βάρβαρη γλώσσα που προκαλούσε γέλιο στους ευγενείς του Λεόν. Η Καστίλη, πρώτη ανεξάρτητη έδρα των βασιλέων του Λεόν και αργότερα κυρίαρχο κράτος, δέχτηκε την πρωτοβουλία της Κατάκτησης στην Μεσέτα και, εν τέλει, υποτάχθηκε πολιτικά στο Λεόν. Ο δυναμισμός των καστελιανικών, όχι μόνο επεκτάθηκε μέχρι τον μουσουλμανικό Νότο, αλλά επηρέασε ακόμη και την χριστιανική Δύση και Ανατολή.

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΣΤΕΛΙΑΝΙΚΑ ΣΤΑ ΙΣΠΑΝΙΚΑ

Τα ισπανικά ονομάζονται επίσης καστελιανικά, επειδή έφεραν τον όνομα της γλωσσικής κοινότητας που μίλησαν αυτό το είδος ρομανικής κατά τον μεσαίωνα: την Καστίλλη.

Υπάρχει μια διαμάχη σε σχέση με την ονομασία της γλώσσας: ο όρος ισπανικά είναι σχετικά πρόσφατος και δεν είναι αποδεκτός από πολλούς δίγλωσσους ομιλητές του Ισπανικού Κράτους, διότι θεωρούν ότι με τον όρο ισπανικά περιλαμβάνονται και οι όροι βαλενθιακά, γαλλικιακά, καταλανικά και βασκικά, γλώσσες που θεωρούνται επίσημες μέσα στα σύνορα των αυτόνομων τους κοινοτήτων τους. Αντιθέτως, στις ισπανοαμερικάνικες χώρες έχει διατηρηθεί αυτός ο ορισμός και δεν παρουσιάζεται ιδιαίτερη δυσκολία στην κατανόηση ως συνώνυμο των όρων καστελιανικών και ισπανικών.

Αλλά γυρνώντας στις ρίζες του, το πρώτο δείγμα που έχουμε για την ύπαρξη της ισπανικής διαλέκτου είναι τον 10ο αιώνα. Αρχικά, ήταν μόνο η διάλεκτος που μιλούσαν σε κάποιες κοιλάδες βορειοανατολικά του Μπούργος, που συνδεόταν με τις περιοχές την Κανταβρίας και των Βάσκων.

Πώς εξελίχθηκε από την δημιουργία της μέχρι να φτάσει σήμερα να είναι μια από τις σημαντικότερες γλώσσες στον κόσμο; Η κατάσταση εκείνης της πρώιμης Καστίλλης, περιοχή γεμάτη φρούρια, αμυντική γραμμή των βασιλέων του Λεόν, διαρκώς εκτεθειμένη στον κίνδυνο των μαυριτανών εχθρών, που αποτελούταν από κόσμο που δεν ένιωθαν δεμένοι με την ρομανοβισηγοτική παράδοση, έδωσε στους καστελιάνους μια επαναστατική πνοή, που αντικατοπτρίστηκε στην πολιτική, στα έθιμα και στην γλώσσα.

Η καστελιάνικη διάλεκτος παρουσίαζε μια αξιοσημείωτη προσωπικότητα σε σχέση με τις υπόλοιπες διαλέκτους της χερσονήσου. Σχηματιζόταν σε μια περιοχή ελαφρώς πιο ρομανικοποιημένη συγκριτικά με τις άλλες και, για αυτό, ήταν πιο ζωντανή στην ανάμνηση των παλαιών γλωσσών.

Καθώς τα ρομανικά των άλλων περιοχών περνούσαν μια περίοδο έντονης ρομανικοποίησης, τα καστελιανικά, τα οποία διαμορφώνονταν σε ένα άγριο έδαφος και ανεπαρκές στην επικοινωνία, δεν χρειάζονταν να δεσμευτούν με κανέναν κανόνα, ούτε και με κανένα έθιμο, το οποίο θα καταδίκαζε την εξέλιξή τους. Αυτή είναι η εξήγηση των σύγχρονων χαρακτηριστικών τους σε σχέση με τις άλλες διαλέκτους.

Όσο η Καστίλη αύξανε την πολιτική της δύναμη και η Κατάκτηση συνεχιζόταν, τα καστελιανικά εμπλουτίστηκαν με μεγάλο λεξιλόγιο. Αυτό, ως επί το πλείστον, συνέβη με τα μοζαραβικά, ως τρόπος διείσδυσης του στοιχείου της αυθεντικότητας των καστελιανικών σε σχέση με άλλες ρομανικές γλώσσες του εξωτερικού: ο *αραβισμός*.

Η παρουσία των μουσουλμάνων στην Χερσόνησο για πάνω από οχτώ αιώνες, έπρεπε να αφήσει αναπόφευκτα τα ίχνη της στην γλώσσα. Η μεγαλύτερη βαρύτητα της αραβικής επιρροής πρέπει να εμφανίστηκε κατά τους πρώτους αιώνες της κυριαρχίας, όταν ο πολιτισμός της ήταν εμφανώς ανώτερος σε σχέση με την απίστευτη φτώχεια των χριστιανικών βασιλείων. Ακόμη και σήμερα, αρκετές αραβικές λέξεις δίνουν στην γλώσσα μας ένα εξωτικό ύφος και έχει υπολογιστεί σε ένα 8% του συνόλου αριθισμών στην γλώσσα μας.

Η βασκική επιρροή

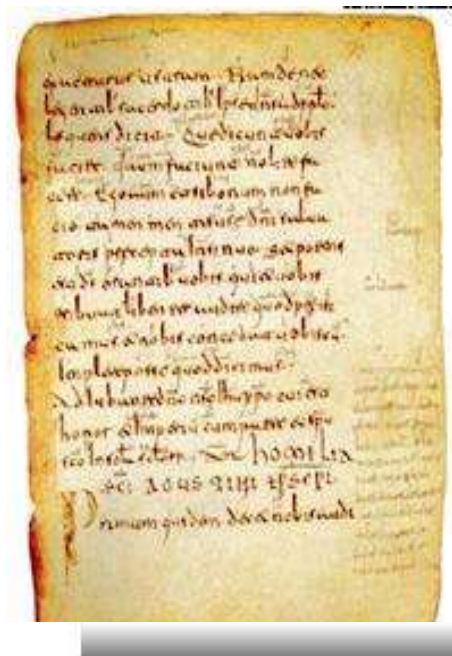
Μαζί με αυτά τα γλωσσολογικά στοιχεία πρέπει να λάβουμε υπόψη και τα βασκικά, γλώσσα της οποίας η προέλευση είναι άγνωστη, αν και υπάρχουν διάφορες θεωρίες σχετικά με αυτό. Κάποιες από τις δομές της άρθρωσής της και διάφορες άλλες γραμματικές ιδιαιτερότητες άσκησαν σημαντική επιρροή στον σχηματισμό των καστελιανικών για δυο λόγους: ο λαός της Καστίλης χτίστηκε σε εδάφη βασκικής επιρροής, ανάμεσα στην Κανταβρία και στα βόρεια του Λεόν· παράλληλα, τα εδάφη που κέρδιζαν οι Καστελιάνοι από τους Άραβες, κατοικούνταν από Βάσκους, που λογικά, μετέφεραν τις γλωσσικές τους συνήθειες και, επιπλέον, κατείχαν ανώτερες θέσεις στο καστελιανικό βασίλειο μέχρι τον 14^ο αιώνα. Από την βασική δομή προκύπτουν και κάποια φωνητικά φαινόμενα που θα είναι χαρακτηριστικά των καστελιανικών.

Άλλη μια κληρονομιά των βασκικών αποτελεί το γεγονός πως, λόγω της ανικανότητας τους να προφέρουν το *f* ως αρχικό γράμμα, οι λατινικές λέξεις που ξεκινούσαν με αυτό το σύμφωνο το αντικατέστησαν εξ αρχής απορροφώντας το και τοποθετώντας ένα *h* στην γραφή που με τον καιρό χάθηκε.

Από αυτό συνεπάγεται και η διπλή λειτουργία που έφεραν τα καστελιανικά:

- λειτουργία συνωνύμων: παρουσίαζε αρκετές ιδιαιτερότητες που προκαλούσαν ανισορροπία σε σχέση με τις υπόλοιπες ρομανικές γλώσσες.
- Λειτουργία νέου λεξιλογίου: προσαρμογή του ήδη υπάρχοντος λεξιλογίου και ενσωμάτωση νέων λέξεων που προέρχονταν από άλλες γλώσσες.

Αυτό αποτέλεσε συνέπεια στην εξέλιξη της Καστίλης ως πολιτική δύναμη. Η πιο σημαντική, όμως, συνέπεια ήταν η δημιουργία μιας «λογοτεχνικής φόρμουλας» των καστελιανικών, που μετέτρεψε αυτή την διάλεκτο σε μια πραγματική γλώσσα. Σε αυτή την εποχή ανήκει το έργο *Glosas Silenses y las Emilianenses*, του 10^{ου} αιώνα, που είναι σημειώσεις στην ρομανική γλώσσα σε λατινικά κείμενα: περιλαμβάνει λέξεις και συντακτικές δομές που πλέον ήταν δυσνόητες.

Εμιλιανική μετάφραση που γράφτηκε στο Μοναστήρι του San Millán στην Cogolla

Μετάφραση στα βασκικά (οι λαοί της Ριόχα τότε ακόμα, αν και σπάνια, μιλούσαν βασκικά)

Αυτή η αλλαγή μπορεί να χρονολογηθεί τον 13^ο αιώνα. Μέχρι τότε υπήρχαν μόνο τα ηρωικά άσματα -το Άσμα του Ελ Σιντ- διαδεδομένα σε μια γλώσσα, η οποία αναζητούσε την ενότητα, μιας και αυτά τα άσματα διαδίδονταν σε όλες τις περιοχές. Αυτή η γλώσσα των ηρωικών ασμάτων αποτέλεσε το πρώτο βήμα προς την εγκαθίδρυση των καστελιανικών.

Όμως, η πιο καθοριστική στιγμή της ενοποίησης και οριοθέτησης των καστελιανικών καταγράφεται κατά την περίοδο της βασιλείας του Αλφόνσο Ι΄ Ελ Σάβιο. Τα λογοτεχνικά και επιστημονικά έργα που βρίσκονταν στο βασίλειό του ήταν ευγενούς χαρακτήρα, ωστόσο, αντί να διαδίδονται στα λατινικά, διαδόθηκαν στα καστελιανικά.

Το πρώτο βήμα για την μετατροπή των καστελιανικών ως επίσημη γλώσσα του βασιλείου της Καστίλης και του Λεόν το έκανε ο Αλφόνσο Ι΄ τον 13^ο αιώνα, που διέταξε τα μεγάλα ιστορικά, αστρονομικά και νομικά έργα να συγγράφονται στα ρομανικά και όχι στα λατινικά. Τα μεσαιωνικά καστελιανικά ανέπτυξαν μια σειρά από φωνήεντα που σήμερα έχουν εξαφανιστεί.

Αν το δούμε από την σκοπιά της γραμματικής, είχαν ήδη εξαφανιστεί οι πτώσεις των λατινικών και οι προθέσεις ήταν αυτές που θα υποδείκνυαν την λειτουργία των λέξεων μέσα στην πρόταση. Τα κτητικά επίθετα ακολουθούσαν μετά το άρθρο.

Από τον ιβηρικό μεσαιωνικό γλωσσολογικό χάρτη προκύπτουν γλωσσολογικές ιδιομορφίες, που κάποιες μετατράπηκαν σε γλώσσες και άλλες πάλι, με το πέρασμα του χρόνου, μετατράπηκαν σε κάποιες από αυτές τις διαλέκτους.

Το γεγονός ότι χρησιμοποιήθηκαν τα καστελιανικά ως ευγενής γλώσσα (τα καστελιανικά του 12ου αιώνα ήταν ήδη η γλώσσα των συμβολαιογραφικών εγγράφων και της βίβλου που διέταξε να μεταφράσουν ο Αλφόνσο Ι΄), μία γλώσσα που κουβαλούσε πλούσια λεξιλογικά στοιχεία και μέσα για να εκφραστεί. Από τότε και στο εξής, τα καστελιανικά αποτέλεσαν ένα χρήσιμο μέσο εκφραστικότητας, όπως αποδεικνύουν οι δύο προηγούμενοι αιώνες, και ένα σημαντικό έργο: η Σελεστίνα (1499). Αυτή την ίδια εποχή (κατάκτηση της Γρανάδα από τους Καθολικούς Βασιλείς και ανακάλυψη της Αμερικής) ο Αντόνιο δε Νεμπριχα είχε ήδη γράψει την πρώτη γραμματική των καστελιανικών (1492), η οποία καθιέρωσε κάποιους κανονισμούς που έπρεπε να τηρούνται.

Στους περασμένους αιώνες, στην Γαλλία, την Ιταλία και Αγγλία εκδόθηκαν γραμματικές και λεξικά για την εκμάθηση των ισπανικών, η οποία ήταν η

διπλωματική γλώσσα μέχρι και το πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα. Σε αυτή την περίοδο της γλώσσας άκμασε η λογοτεχνία, που εκπρόσωποί της ήταν οι συγγραφείς του χρυσού αιώνα. Το λεξιλόγιο ενσωματώνει λέξεις από πολλές γλώσσες, ως πολιτικές διασυνδέσεις που είχε η αυτοκρατορία. Από τα ιταλικά ενσωματώνονται στα ισπανικά οι όροι του μέτρου και των λογοτεχνικών εννοιών, από τον 15^ο μέχρι τον 17^ο αιώνα.

Εκείνα περίπου τα χρόνια θεωρούνται τα ισπανικά ως συνώνυμος όρος των καστελιανικών και στην πραγματικότητα, ήταν πολλοί οι μη ισπανοί συγγραφείς που χρησιμοποίησαν τα ισπανικά στα έργα τους. Από τον 16^ο αιώνα και μετά άκμασε η ισπανική λογοτεχνία. Είναι τα χρόνια των μεγάλων κλασσικών συγγραφέων: Γκαρθίλασο δε λα Βέγα, Σαν Χουάν ντε λα Κρουθ, Θερβαντες, Λόπε δε Βέγα, Γόνγκορα και Κεβέδο. Εμφανίζονται έργα, όπως Ελ Λαθαρίγιο δε Τόρμες, Λα Θελεστίνια, Ο επινοητικός ευπατρίδης Δον Κιχώτης από την Μάντσα κτλ.

Ελ Λαθαρίγιο δε Τόρμες, μυθιστόρημα πικαρέσκο που εκδόθηκε το 1554 σε μία Ισπανία βυθισμένη στην ιπποτική λογοτεχνία και ρομαντικούς ξιφομάχους.

DIRIGIDO AL DVQUE DE BEJAR,
Marques de Gibraleon, Conde de Benalcázar, y Bañares,
Virconde de la Puebla de Alcozer, Señor de las villas de Capilla, Curiel, y Burguillos.

Εξώφυλλο μίας από τις πρώτες εκδόσεις του Δον Κιχώτη.

ΤΑ ΙΣΠΑΝΙΚΑ ΣΗΜΕΡΑ

Το έτος 1713 ιδρύθηκε η Ισπανική Βασιλική Ακαδημία, πρωτοβουλία του Χουαν Μανουέλ Φερνάντεθ Πατσέκο, κόμη της Βιγένα. Ο Φελίππε Ε' αποδέχτηκε την ίδρυσή της στις 3 Οκτωβρίου του 1714 και την έθεσε υπό την «ευθύνη του και την Βασιλική Προστασία». Πρωταρχικό μέλημά της ήταν η οριοθέτηση της γλώσσας και η ακύρωση των αλλαγών που είχαν κάνει στην γλώσσα οι ομιλητές της ανά τους αιώνες. Εκείνη την εποχή δεν χρησιμοποιείτο η φωνητική και μορφολογική αλλαγή και η κλίση των ρημάτων των απλών και σύγχρονων χρόνων ήταν το ίδιο που εφαρμοζόταν μέχρι το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Σκοπός της RAE (ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ) ήταν να «ορίσει τα φωνήεντα και το λεξιλόγιο της καστελιανικής γλώσσας όσο το δυνατόν πιο κατάλληλα, κομψά και αυθεντικά». Ο σκοπός αυτός αποδόθηκε με ένα έμβλημα, το οποίο σχηματιζόταν από ένα δοχείο με φωτιά που αναγράφει πάνω *Καθαρή, σταθερή και λαμπρή*, υπακούοντας πάντα στον προαναφερθέντα σκοπό, να παρεμβαίνει όποτε χρειάζεται στην κομψότητα και αυθεντικότητα της γλώσσας και οριοθετώντας την στην ακμάζουσα κατάσταση που κατάφερε να φτάσει τον 16^ο αιώνα. Ο οργανισμός σιγά-σιγά προσάρμοσε τα καθήκοντά του ανάλογα με τους καιρούς. Σήμερα, και σύμφωνα με τα όσα ορίζει το άρθρο 1 της νομοθεσίας του, η ακαδημία «έχει ως πρωταρχικό στόχο να προσαρμόζεται, ώστε οι αλλαγές που γίνονται στην ισπανική γλώσσα εξαιτίας των συνεχών προσαρμογών των αναγκών των ομιλητών της, να μην ζημιώνουν την συνολική ενότητα που διατηρείται σε όλη την ισπανική επικράτεια».

Ζωγραφιά του κτηρίου της Ισπανικής Βασιλικής Ακαδημίας.

Σήμερα, υπάρχουν στον κόσμο περίπου πέντε χιλιάδες γλώσσες, υποδιαιρούμενες σε πολλές διαλέκτους ή τοπικές μορφές γλωσσών, όμως η

ισπανική γλώσσα μιλιέται σε πολλές χώρες, από εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους, με ιδιομορφίες σε κάθε έναν από αυτούς και μαζί με τα αγγλικά είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται περισσότερο για την επικοινωνία ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικών χωρών.

Τα ισπανικά, εξαιτίας του αριθμού των ομιλητών της, είναι η τρίτη γλώσσα παγκοσμίως. Παρόλο που είναι μία γλώσσα που μιλιέται σε περιοχές τόσο μεγάλες σε απόσταση, υπάρχει μία σχετική συνοχή όσον αφορά τα επίσημα επίπεδα της γλώσσας, που επιτρέπουν στον κόσμο που βρίσκεται στη μια ή στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού να συνεννοούνται με σχετική ευκολία. Οι μεγαλύτερες διαφορές αφορούν την αλληλεπίδραση μεταξύ τους, όπως η ποικιλία στον τόνο, γεγονός, που από ό,τι φαίνεται, δημιουργήθηκε μέσα από τις διαφορετικές γλωσσολογικές τροποποιήσεις που υπάρχουν στις ισπανόφωνες χώρες.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Δομή πτυχιακής εργασίας

Τα μεταφραστικά σχόλια αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα κομμάτια της πτυχιακής μου εργασίας. Αρχικά, για να μπορέσω να ξεκινήσω την αναζήτηση του ισπανικού πρωτοτύπου κειμένου έπρεπε να σκεφτώ το θέμα, με το οποίο θα με ενδιέφερε να ασχοληθώ. Με την βοήθεια των καθηγητών μου, αποφάσισα ότι το θέμα θα ήταν σχετικό με την ισπανική γλώσσα. Επομένως, μετά από πολύωρη σκέψη και αναζήτηση στο διαδίκτυο, αποφάσισα να δώσω σημασία σε κείμενα τα οποία αφορούσαν στην εξέλιξη της ισπανικής γλώσσας και της σπουδαιότητάς της σήμερα. Αφού, λοιπόν, αποφάσισα το γενικότερο θέμα αναζήτησα στο διαδίκτυο άρθρα και βιβλία, των οποίων έπρεπε η έκταση και το περιεχόμενο να καλύπτουν τόσο τη θεματολογία, όσο και τους κανονισμούς εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας που ορίζει το τμήμα μου.

Κατά την αναζήτησή μου στάθηκα τυχερή, καθώς σύντομα συνάντησα την μελέτη που αποφάσισα, εν τέλει, να μεταφράσω. Η μελέτη αυτή, στην ισπανική γλώσσα, ήταν ουσιαστικά η περίληψη της ιστορίας της εξέλιξης των ισπανικών από την αρχή της δημιουργίας τους έως και σήμερα.

Αρχικά, λοιπόν, την διάβασα αρκετές φορές, σημείωσα το άγνωστο σε εμένα λεξιλόγιο και ξεκίνησα την μετάφραση με την χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Κατά την διαδικασία της μετάφρασης χρειάστηκε πολλές φορές να ανατρέξω σε λεξικά και βιβλία, όμως τις πιο ικανοποιητικές απαντήσεις μού τις έδωσε το διαδίκτυο. Δεν συνάντησα ιδιαίτερες μεταφραστικές δυσκολίες, μιάς και το κείμενο μού ήταν σχετικά εύκολο. Υπήρξαν, όμως, περιπτώσεις που συνάντησα όρους ή ονόματα τα οποία δεν είχαν αντίστοιχο όρο στην ελληνική γλώσσα και τα οποία αποφάσισα να εντάξω στο κεφάλαιο που θα αναλύσω τις μεταφραστικές δυσκολίες. Αφού, λοιπόν, μετέφρασα και επιμελήθηκα την μετάφρασή μου, έγραψα και τα μεταφραστικά σχόλια. Το κεφάλαιο των μεταφραστικών σχολίων το χώρισα σε τρεις βασικές υποενότητες: την δομή της πτυχιακής εργασίας, τα μεταφραστικά-πραγματολογικά σχόλια και, τέλος, τις μεταφραστικές δυσκολίες. Στη συνέχεια ακολούθησε η εισαγωγή, στην οποία κάνω μια σύντομη ιστορική αναδρομή της προέλευσης της ισπανικής γλώσσας και της σπουδαιότητάς της σήμερα. Θεώρησα σκόπιμη την σύνταξη μιας εισαγωγής, ώστε ο αναγνώστης να κατανοήσει το θέμα της εργασίας που επέλεξα.

Για το τέλος άφησα τον πρόλογο, τον πίνακα περιεχομένων και την βιβλιογραφία της εργασίας.

Θεωρητικό πλαίσιο της μετάφρασης

Αν και δεν αντιμετωπίσα ιδιαίτερες μεταφραστικές δυσκολίες καθώς μετέφραζα το κείμενό μου από την ισπανική γλώσσα στην ελληνική, χρειάστηκε κατά την μετάφρασή μου να ανατρέξω σε θεωρητικές πηγές που αφορούν τόσο την διαδικασία της μετάφρασης, όσο και την επίλυση των μεταφραστικών δυσκολιών. Κατά κύριο λόγο βασίστηκα στο βιβλίο Θεωρία και Πράξη Μετάφρασης του Γεώργιου Κεντρωτή, από τον οποίο μάλιστα είχα την τύχη να διδαχτώ το ίδιο μάθημα. Κατά την άποψη του, ως μετάφραση ορίζει την μεταφορά ενός νοήματος από την γλώσσα Α προς την γλώσσα Β.

Ως γλώσσα Α ορίζεται η γλώσσα αφετηρίας, την γλώσσα δηλαδή στην οποία είναι γραμμένο το κείμενο που καλούμαστε να μεταφράσουμε και ως γλώσσα Β ορίζεται η γλώσσα αφίξεως, δηλαδή το κείμενο που θα αποδώσουμε. Για να επιτευχθεί σωστά η μεταφραστική διαδικασία θα πρέπει το κείμενό μας να ακολουθεί τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες της γλώσσας αφετηρίας προς την γλώσσα αφίξεως, καθώς και να διατηρεί το νόημα της γλώσσας που είναι αρχικά γραμμένο, δηλαδή την γλώσσα που έγραψε ο συγγραφέας. Σκοπός του μεταφραστή είναι να κρατήσει σε ισορροπία τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα και το τελικό του κείμενο να είναι νοηματικά όσο το δυνατόν πιο πιστό στο πρωτότυπο κείμενο.

Για να συμβεί αυτό θα πρέπει πρώτα ο μεταφραστής να κατέχει σε υψηλό επίπεδο και τις δυο γλώσσες. Εκτός αυτού, θα πρέπει να γνωρίζει πολύ καλά τις γραμματικές και συντακτικές τους δομές και, τέλος, πολύ σημαντικό, να είναι γνώστης της ιστορίας των δυο γλωσσών, της γεωγραφίας τους και της κουλτούρας τους. Μόνο εάν διαθέτει όλα αυτά τα στοιχεία μπορεί ένας μεταφραστής να επιτύχει τον σκοπό του.

Κατά την διαδικασία της μετάφρασης ο μεταφραστής πρέπει να ακολουθεί και κάποιους μεταφραστικούς «κανόνες», οι οποίοι θα τον βοηθήσουν στο έργο του. Μπορεί να βασιστεί σε πολλές θεωρίες, διότι είναι αρκετοί οι θεωρητικοί μεταφραστές που έχουν μελετήσει τους τρόπους που μπορεί κανείς να μεταφράζει.

Για κάποιες από αυτές τις τεχνικές έχουν γράψει οι J.P. Vinay και J. Darbelnet, τις οποίες όταν τις συνδυάσει ο μεταφραστής με την διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσει ο ίδιος, παρουσιάζουν στον αναγνώστη ένα κείμενο ίδιο ως προς το αρχικό. Ο μεταφραστής, επομένως, οφείλει να διερευνήσει το κείμενο, να αξιολογήσει το περιγραφικό και νοητικό περιεχόμενο των μεταφραστικών μονάδων, να προβεί σε ανασύσταση της κατάστασης επικοινωνίας που μεταφέρει το μήνυμα, να εντοπίσει και να αξιολογήσει τις προσωπικές του επιλογές όσον αφορά στα ιδιαίτερα υφολογικά τεχνάσματα, τα οποία πρόκειται να χρησιμοποιήσει. Εξάλλου, όταν έχουμε προς μετάφραση ένα λογοτεχνικό κείμενο, είναι αναμενόμενο και σύνηθες ο μεταφραστής να παρέμβει στο κείμενο, καθώς και οι ιδιαίτεροι υφολογικοί του χειρισμοί. Οι τεχνικές αυτές είναι επτά. Είναι το δάνειο, το οποίο αποτελεί και την πιο απλή τεχνική της μετάφρασης. Είναι όταν ένα λήμμα μεταφέρεται αυτούσιο από την γλώσσα Α στην γλώσσα Β, με αποτέλεσμα να αποδίδεται με την αντίστοιχη φωνητική μορφή

προσαρμοσμένη στο φωνολογικό σύστημα της γλώσσας άφιξης. Με αυτό τον τρόπο ο μεταφραστής έχει την δυνατότητα να αποδώσει στο μεταφρασμένο κείμενο το χρώμα της γλώσσας αφετηρίας. Αυτή η μεταφραστική τεχνική πρέπει να χρησιμοποιείται με μέτρο, ώστε το μετάφρασμα να είναι πιο φυσικό και γλαφυρό. Σε κάθε περίπτωση, είναι χρέος του μεταφραστή να αναζητά την καταλληλότερη συνώνυμη λέξη του κάθε δανείου και ύστερα να αποφασίζει την πιο ορθή του χρήση.

Υπάρχει το έκτυπο, όπου πρόκειται για τον δανεισμό ενός συντάγματος από την γλώσσα Α και η πιστή κατά λέξη μετάφρασή του στην γλώσσα Β. Το έκτυπο χωρίζεται σε φραστικό και δομικό. Το φραστικό έκτυπο σέβεται τη δομή της γλώσσας άφιξης σε αντίθεση με το δομικό, που εισάγει νέα μορφή συντακτικής δομής στη γλώσσα άφιξης με την αυτολεξεί μετάφραση του συντάγματος της γλώσσας αφετηρίας.

Η κατά λέξη μετάφραση αποτελεί την μετάφραση από τη γλώσσα Α προς τη γλώσσα Β χωρίς την εμφάνιση δυσκολιών και χωρίς να αναγκάσει τον μεταφραστή να χρησιμοποιήσει άλλη μεταφραστική τεχνική. Πληθώρα παραδειγμάτων αυτής της τεχνικής συναντούμε σε μεταφρασμένα κείμενα μεταξύ γλωσσών που ανήκουν στην ίδια οικογένεια και κυρίως γλωσσών με πολιτισμικές ομοιότητες.

Μετάταξη είναι η τεχνική κατά την οποία ο μεταφραστής αντικαθιστά ένα μέρος του με κάποιο άλλο, χωρίς αυτό να σημαίνει πως θα αλλάξει το νόημα του μεταφράσματος (π.χ. μετατροπή ρήματος σε όνομα, ονόματος σε ρήμα κ.ά.). Για αυτό το λόγο, η μετάταξη εφαρμόζεται τόσο στο εσωτερικό μίας γλώσσας όσο και κατά τη διαδικασία της μετάφρασης.

Η μετατροπία χρησιμοποιείται όταν η μετάταξη και η αυτολεξεί μετάφραση δίνουν ένα κείμενο, το οποίο μπορεί να είναι γραμματικά σωστό, αλλά δεν έχει νόημα ή δεν είναι γενικά αποδεκτό. Η μετατροπία επιτυγχάνεται με αλλαγή του μεταφράσματος, ώστε αυτό να γίνεται πιο σαφές και να ανταποκρίνεται στα πλαίσια του πολιτισμού της γλώσσας Β.

Η τεχνική της ισοδυναμίας συναντάται όταν το πρωτότυπο και το μετάφρασμα περιγράφουν την ίδια κατάσταση με διαφορετικά υφολογικά και δομικά μέσα. Η ισοδυναμία αφορά το μήνυμα στο σύνολό του και οι περισσότερες περιπτώσεις αυτής εντοπίζονται σε φρασεολογικούς ιδιωτισμούς, κλισέ, παροιμίες, επιφωνήματα κ.ά.

Τέλος, η προσαρμογή εφαρμόζεται σε περιπτώσεις όπου κάποιο λήμμα, φράση ή πρόταση δεν υπάρχει στη γλώσσα άφιξης. Επομένως, πρέπει η μετάφραση του συγκεκριμένου σημείου να είναι ισοδύναμη αυτού της γλώσσας αφετηρίας. Πρόκειται, λοιπόν, για μία ιδιαίτερη περίπτωση ισοδυναμίας, που καλείται «ισοδυναμία καταστάσεων». Ο μεταφραστής πρέπει να δημιουργήσει ένα μετάφρασμα που να ανταποκρίνεται στην πολιτισμική πραγματικότητα της γλώσσας Β κι επομένως να γίνεται αποδεκτή από τους αναγνώστες της. Αυτό, βέβαια, απαιτεί ταυτόχρονα και διατήρηση του νοήματος του κειμένου της γλώσσας Α.

Μεταφραστικές δυσκολίες

Με βάση τα όσα ανέλυσα παραπάνω που αφορούν το θεωρητικό πλαίσιο που πρέπει να ακολουθεί ο μεταφραστής έτσι ώστε να μπορέσει το κείμενό του να μεταφραστεί στην άλλη γλώσσα σωστά, κύριος στόχος του είναι, εκτός από την σωστή απόδοση, να παραμείνει το κείμενο ενδιαφέρον και κατανοητό στον αναγνώστη. Δεν ήταν λίγες οι φορές που συνάντησα μεταφραστικές δυσκολίες για να αποδώσω είτε όρους είτε προτάσεις. Τις περισσότερες φορές κατάφερα να λύσω τα μεταφραστικά προβλήματα με την εύρεση των όρων στα λεξικά ή στο διαδίκτυο. Το κείμενο που επέλεξα να μεταφράσω ήταν σχετικά βατό και δεν μου δημιούργησε ιδιαίτερα μεταφραστικά προβλήματα. Οι πληροφορίες που δίνω σχετικά με την ιστορία, την εξέλιξη της ισπανικής γλώσσας παρουσιάζονται με απλό και περιληπτικό τρόπο στον αναγνώστη.

Κύριος στόχος αυτής της μελέτης είναι η πληροφόρηση στον αναγνώστη σχετικά με την εξέλιξη και την διαμόρφωση της ισπανικής γλώσσας από τον καιρό της δημιουργίας της μέχρι σήμερα. Για αυτό, λοιπόν, θεώρησα ότι κατά την διαδικασία της μετάφρασης έπρεπε να καταφέρω να αποδώσω στον Έλληνα αναγνώστη τις πληροφορίες που θέλει ο συγγραφέας να μεταβιβάσει στους αναγνώστες του και προσπάθησα να διατηρήσω την ελκυστικότητά του.

Αν και κατά κύριο λόγο χρησιμοποιήθηκε η ακριβής μετάφραση, δεν ήταν λίγες οι φορές που αποδόθηκε το νόημα πιο ελεύθερα, αφού προέκυψαν κάποια μεταφραστικά προβλήματα που περισσότερο θα τα χαρακτήριζα ενδοιασμούς. Παρακάτω θα αναφέρω κάποια από τα σημαντικότερα μεταφραστικά προβλήματα που συνάντησα από την μετάφραση μου και τον τρόπο που επέλεξα να τα επιλύσω.

Την πρώτη δυσκολία την συνάντησα στον όρο *vasquismo*. Μετά από έρευνα που έκανα, κατέληξα στο συμπέρασμα πως η κατάληξη *-ismo* στο ισπανικό λεξιλόγιο είναι ένα στοιχείο της λέξης που ενωμένο με ένα ουσιαστικό δηλώνει δόγμα, σύστημα κτλ., π.χ. *dadaísmo*, *socialism*, *anarquismo*. Πρόκειται για επίθημα προερχόμενο του *-ismu*. Στην επιστημονική ορολογία σχηματίζει πολλά αφηρημένα ουσιαστικά, π.χ. *sincronismo*. Βρήκα πως ορισμένα παράγωγα είναι ελληνολατινικής προέλευσης, όπως *cristianismo*, ενώ στην λογοτεχνία χρησιμοποιείται για να δηλώσει λογοτεχνικά ρεύματα, για παράδειγμα *modernismo*. Παράλληλα, στα ελληνικά υπάρχει η ίδια κατάληξη και δηλώνει, όπως και στα ισπανικά, ιδέες, αφηρημένα ουσιαστικά κ.α., όμοια ως προς την προφορά και την γραφή τους, π.χ. ανθρωπισμός, πλουραλισμός κτλ. Για αυτόν τον λόγο και επέλεξα να το μεταφράσω ως «βασκισμός» και όχι «βασκιτικός» που παραπέμπει σε επίθετο. Το ίδιο ισχύει και για τον όρο *arabismo* που συνάντησα αργότερα.

Ο όρος *Hispania* ήταν η δεύτερη δυσκολία για εμένα. *Ισπάνια* ήταν το όνομα που έδωσαν οι Ρωμαίοι στην Ιβηρική Χερσόνησο και μέρος της επίσημης ορολογίας-ονοματολογίας των τριών ρωμαϊκών επαρχιών που δημιουργήθηκαν εκεί: της *Hispania Ulterior*, της *Hispania Baetica*, της *Hispania Citerior* *Tarracones* και της *Hispania Ulterior Lusitania*. Το όνομα *España* προέρχεται από το *Hispania*, ένας εναλλακτικός

όρος στο όνομα Ιβηρία που τον προτιμούν οι Έλληνες συγγραφείς για να αναφερθούν στο ίδιο έδαφος. Στις αρχές της βησιγοθικής περιόδου ο όρος *Hispania*, που μέχρι τότε χρησιμοποιούταν στη γεωγραφία, άρχισε να χρησιμοποιείται και με πολιτική χροιά για να περιγράψει την ιστορία των κατοίκων της Χερσονήσου, στα χρόνια του Ισίδωρου της Σεβίλλης.

Επιπλέον δυσκολία συνάντησα στην *προβηγκιανή γλώσσα*. Αναγράφεται και ως οξιτανική και πρόκειται για την διάλεκτο της Προβηγκίας, περιοχή νοτιοανατολικά της Γαλλίας και μία από τις πρώτες επαρχίες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας έξω από την ιταλική χερσόνησο. Νότια βρέχεται από την Μεσόγειο Θάλασσα, δυτικά συνορεύει με την κοιλάδα του Ροδανού ποταμού και ανατολικά με την Ιταλία και τις Άλπεις. Τμήματα της σημερινής Προβηγκίας είναι η Κυανή Ακτή και η Ριβιέρα. Οι επιρροές της Μεσογείου και της Ιταλίας είναι έντονες στην εμφάνιση και την προφορά των κατοίκων της περιοχής, για αυτό και η γλώσσα εμπεριέχει πολλές ιταλικές λέξεις.

Το μεγαλύτερο εμπόδιο στην μετάφρασή μου ήταν ο όρος *hipérbaton*. Μετά από εκτενή αναζήτηση, κυρίως στο διαδίκτυο, κατέληξα στο συμπέρασμα πως πρόκειται για ένα σχήμα λόγου, κατά το οποίο αλλάζει η συνήθης σύνταξη μιας πρότασης, κυρίως με μετρικά ή εμφαντικά τελειώματα (ή σκοπούς). Χωρίζεται σε τέσσερις τύπους. Την *θέση*, δηλαδή την εισαγωγή μιας λέξης μεταξύ δύο στοιχείων στην πρόταση, την *παρένθεση* που εισάγει σε μία πρόταση μια παρεμβολή ή μια φράση με διαφορετικό τονισμό, την *αναστροφή* που αναβάλλει την πρόθεση του ουσιαστικού του οποίου διέπεται και, τέλος, την *υστερολογία* που αλλάζει την σειρά των λέξεων και βάζει πρώτη την λέξη που θα έπρεπε να είναι στο τέλος. Γενικότερα, το *hipérbaton* χρησιμοποιείται σε δύο περιπτώσεις. Στη σύνθεση προτάσεων με λατινική σύνταξη, γλώσσα που χαρακτηρίζεται από την συντακτική ελευθερία, για να τονίσει την έννοια κάποιων στοιχείων που έχουν αλλάξει θέση στην πρόταση και, δεύτερον, στις ποιητικές συνθέσεις, που χρησιμοποιείται επίσης από μετρικούς λόγους που επιτρέπουν την τροποποίηση ή την διευκόλυνση φαινομένων της γλώσσας, όπως ο ρυθμός, η ομοιοκαταληξία και η συνάφεια.

Στο πρωτότυπο κείμενο βρέθηκα μπροστά στον όρο *Αλ-Άνταλους*. Αλλιώς συναντάται ως μουσουλμανική Ισπανία ή ισλαμική Ιβηρία. Ήταν μία περιοχή της Ιβηρικής Χερσονήσου με μουσουλμανικές επιρροές στον πολιτισμό της, λόγω των μουσουλμάνων κατοίκων της, η οποία κατά την ακμή της καταλάμβανε σχεδόν όλη την σημερινή Ισπανία και Πορτογαλία. Ο όρος *Αλ-Άνταλους* περιλαμβάνει τις περιοχές της Ιβηρικής Χερσονήσου και της πρώην βησιγοθικής επαρχίας της Σεπτιμανίας. Οι Άραβες διέσπασαν την συνέχεια του βησιγοθικού Βασιλείου και της μεσαιωνικής Ιβηρικής. Η κατάκτησή τους αφομοίωσε τους κατοίκους και αφάνισαν τις γλώσσες τους. Όσες γλώσσες επιβίωσαν, ήταν χάρη στους εξόριστους στα χριστιανικά βασίλεια του βορρά. Οι χριστιανοί κάτοικοι της *Αλ-Άνταλους* ονομάστηκαν Μοζάραβες και έφεραν την τελευταία γοτθική κουλτούρα και μιλούσαν μία δική τους νεολατινική γλώσσα. Επηρέασαν ως ένα βαθμό το Βασίλειο των Αστουριών και του Λεόν, έως ότου επιβλήθηκε ο γαλλικός μοναστικισμός και η καθολική ορθοδοξία τον 11^ο αιώνα π.Χ. Παρόλο που δεν υπήρξαν κλειστά σύνορα, και ενώ τα χριστιανικά βασίλεια είχαν

υιοθετήσει κάποιες πρακτικές κυρίως σε σχέση με τον πόλεμο, οι διαφορές δεν γεφυρώθηκαν. Η γειτνίαση με την *Αλ-Άνταλους* είναι ίσως ο σημαντικότερος παράγοντας που διαμόρφωσε τα μεσαιωνικά και νεότερα βασίλεια της Ιβηρικής.

Η τελευταία μεταφραστική δυσκολία που βρέθηκε στον δρόμο μου ήταν ο όρος *cantares de gesta*. Αποφάσισα να το μεταφράσω ως «ηρωικά άσματα» και σε ορισμένες περιπτώσεις ως «άσματα ανδραγαθημάτων» γιατί στην ουσία αναφέρονται στα έπη που γράφτηκαν κατά τον Μεσαίωνα ή ενός εκτενούς λογοτεχνικού δοκιμίου που αφηγούνται τα κατορθώματα ενός πραγματικού ηρωικού προσώπου, όπου οι αρετές του αποτελούν παράδειγμα για τον λαό στην διάρκεια εκείνης της εποχής. Διαδίδονταν από μουσικούς του δρόμου σε διάφορες χώρες. Στην Ισπανία διακρίνονται για την ομοιοκαταληξία, τους ανισοσύλλαβους στίχους, την απουσία φανταστικών στοιχείων και την ιστορική ακρίβεια. Το διασημότερο έργο αυτού του είδους στην Ισπανία είναι το *El Cantar del Mio Cid*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Origen y evolución del castellano, José Manuel Huidobro, LETRAS, 2015
- Diccionario de la lengua española, Real Academia Española (RAE), 23ª edición 2014
- Diccionario de uso del español, María Moliner, 50 años nueva edición actualizada 2016, Gredos
- Περί Μεταφράσεως, Σύγχρονες Προσεγγίσεις, Φρειδερίκη Μπατσαλιά, Κατάρτι, 2001
- Θεωρία και Πράξη Μετάφρασης, Κεντρωτής Γεώργιος, Δίαυλος, 2000
- <https://www.wordreference.com/engr/>
- <https://el.glosbe.com/es/el>
- <https://definicion.de/cantar-de-gesta/>
- https://www.ecured.cu/Cantar_de_gesta
- <https://www.lacerca.com/noticias/editorial/cantares-gesta-poesia-epica-66795-1.html>
- <https://sites.google.com/site/tutor5y6/home/-que-es/cantar-de-gesta>
- <https://es.thefreedictionary.com/vasquismos>
- <https://es.thefreedictionary.com/-ismo>
- <https://gramatica.celeberrima.com/ejemplos-palabras-terminadas-sufijo-ismo/>
- http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%22-%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82%22&dq=
- https://www.reddit.com/r/AskHistorians/comments/22gfcf/confusion_about_iberia_and_hispania/
- <https://www.quora.com/What-is-the-difference-between-Hispania-Hibernia-and-Iberia>
- <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%B7%CE%B3%CE%BA%CE%AF%CE%B1>
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%B7%CE%B3%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82
- <https://diccionarioactual.com/lengua-provenzal/>
- <http://www.proel.org/index.php?pagina=mundo/indoeuro/italico/romance/galorromance/provenzal>
- <https://www.significados.com/hiperbaton/>
- <https://www.ecured.cu/Hip%C3%A9rbaton>
- <http://www.ub.edu/diccionarilinguistica/print/6799>
- <https://www.wikanda.es/wiki/Al-%C3%81ndalus>
- <https://www.alandalusylahistoria.com/?p=317>
- <https://www.legadoandalusi.es/historia-de-al-andalus/>

